

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Белінський М. Часописи Поділля (в межах УСРР).- Вінниця.-1927.-С.26; 2. Грушевський М.С. Хто такі українці і чого вони хочуть. - К., 1991.-С.154; 3. Республіканські вісті (Вінниця).-1918.-29 лист; 4. Винниченко В.К. Відродження нації: історія української революції III.1917-ХІІ.1919. У 3-х Ч.-К., 1990.-ч.2.-С.89; 5. Копиленко О.Л., Копиленко М.Л. Держава і право України 1917-1920: Центральна Рада. Гетьманство. Директорія.-К., 1997.-С.109; 6. Винниченко В.К.Цит. праця. - Ч.3.- С.135; 7. Там же. - С.141; 8. Копиленко О.Л., Копиленко М.Л. Цит. праця. - С.120; 9. Вивід прав України. - Л., 1991.- С.100-101; Вісник УНР. - 1919.-7 лют.; 10. Винниченко В.К. Цит. праця. - Ч.3.-С.139; 11. Вісник УНР.-1918.-17,21 груд.; 12. Там же.-1919.-7 лют.; 13. Там же; 14. Грушевський М.С. На порозі нової України. - К.,1918.-С.36-37; 15. Вісник УНР. -1919.-7 лют.; 16. Народна воля (Кам'янець - Под.)-1919.-5 січ.; 17. Свободное слово (Вінниця).-1919.-4 фебр.; Народна воля.-1919.- 5 лют.; 18. Свободное слово.-1919.-5 фебр.; 19. Подольское слово (Вінниця).-1919.-18 март.; 20. Так же; Народне життя (Липовець).-1919.-20 бер.; Наш шлях (Кам'янець-Под.)-1919.-17 квіт.; 21. Слово о Подоллі (Вінниця).-1918.- 20 сент.; Свободное слово.-1919.-15 апр.; 22. Народне життя (Кам'янець-Под.)-1919.- 30 вер.; 23. Хвиля (Вінниця).-1919.- 25 трав.; 24. Вісник УНР.-1919.-1 лип.; 25. Свободное слово.- 1919.-25 фебр.; Подольское слово.-1919.-25 фебр.; 26. Свободное слово.-1919.-5,25, фебр.; Подольское слово.-1919.-28 фебр.; 27. Подольское слово.-1919.-1 март.; 28. Свободное слово.-1919.-5 фебр.; 29. Подольское слово.-1919.-28 фебр.; 30. Громада (Кам'янець-Под.)-1919.-19 черв.; Вісник УНР.-1919.-2 лип.; 31. Вісник УНР.-1919.-29 чер.; 32. Сільська біднота (Вінниця).-1919.-23 трав.-С.4.; 33. Новий шлях (Кам'янець-Под.)-1919.-14 черв.-С.4.;17 черв.-С.2.; 34. Винницькая жизнь.-1919.-29 икон.; Новий шлях.-1919.-17 черв.; 35. Новий шлях.-1919.-21 черв.; 36. Винницькая жизнь.-1919.-3 окт.; 37. Вісник УНР.-1919.-2 лип.; Селянська громада (Вінниця).-1919.-19 серп.;19 вер.; 38. Нова Україна.-1919.-5 серп.;6 серп.; 39. Новий шлях.-1919.-21 черв.; 40. Селянська громада.-1919.-21 вер.; 41. Селянська громада.-1919.-28 вер.; 42. Шлях (Вінниця).-1919.-22 серп.;30 серп.;16 вер.; 43. Вісник УНР.-1919.-16 серп.; 44. Селянська думка (Вінниця).-1919.-7 вер.; 45. Селянська думка.-1919.-8 вер.; Народне життя.-1919.-3 жовт.; 46. Шлях.-1919.-8 жовт.; 47. Селянська думка.-1919.-29 серп.;10 вер.; Шлях.-1919.-8 жовт.; 48. Хвиля.-1920.-14 трав.;18 трав.; 49. Хвиля.-1920.-8 трав.; 50. Україна.-1920.-29 трав.

В.В.Кулібабчук

ДО ПИТАННЯ ПРО МОБІЛІЗАЦІЮ І УЧАСТЬ СИБІРЯКІВ У ВИЗВОЛЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ ЗЕМЛІ ВІД ПОЛЬСЬКИХ ВІЙСЬК (1920 Р.)

Важкий, тернистий шлях проходить Україна у своєму державотворенні, у боротьбі за свою незалежність, суверенність. Не дуже вагомим для історії, але відчутним для народу України був 1920 р., коли значну її частину заповнили польські легіонери, і взаємовідносини між Польщею та Україною були досить складними.

Але, порівнюючи минулі і сучасні часи, із задоволенням можна констатувати, що сучасні Україна і Польща знаходяться в інших стосунках: дружні відносини між цими країнами є найвагомим завоюванням народів цих двох держав. А в удосконаленні, зміцненні цих результатів допомагає історія, якою ніхто не має права нехтувати.

Разом з тим необхідно відзначити, що сьогодні проблема висвітлення історичного періоду у долі України в 1920 р. є не з легких завдань учених. У зв'язку з новим статусом країни на міжнародній арені, розвитком нового політичного мислення, зокрема, в українському суспільстві, вимагаються дещо неординарні, більш помірковані (не односторонні) підходи щодо характеристики діяльності тих чи інших державних діячів, тих чи інших подій, що відбувалися на українських теренах.

Торкаючись загальнополітичного й ідеологічного стану України в 1920 р., особливо у його першій половині, важливо звернути увагу на те, що він був дуже різноманітним. З одного боку, Україна була під впливом політичних сил, які прагнули до національної незалежності, суверенітету, з іншого, тих сил, які спрямовували свої дії до "перемоги світової революції". До перших належали С.Петлюра і його прибічники, до других - Росія з її керівництвом. І, дійсно, незаперечним історичним фактом є те, що в Україні після розгрому Денікіна радянськими військами (лютий 1920 р.), діяла радянська влада на чолі з більшовиками. Разом з тим, значною популярністю користувався С.Петлюра, який в той час вважався керівником УНР, хоча в основному знаходився за її межами - у Польщі. Він готував там основу для боротьби і звільнення України від комуністичної ідеології та радянської влади, спрямовував свої дії на пошуки шляхів

залучення польських військ для досягнення своєї мети. При цьому мав на увазі й використання тих сил, що знаходилися на теренах України і підтримували його. Безумовно, в деякій мірі йому це вдалося. Була підписана таємна угода (21-24 квітня 1920 р.), що отримала назву "Варшавський договір", у якому йшла мова про те, що:

- 1) польський уряд визнає право УНР на незалежне існування її в межах 1772 року;
- 2) головний отаман С.Петлюра вважається найвищою посадовою особою УНР;
- 3) кордони між УНР і Польщею встановлюються вздовж рік Збруч, Горинь;
- 4) польський уряд зобов'язується не укладати міжнародних угод, що не сприятливі для УНР (так само вважає за доцільне поступати й УНР);
- 5) однакові національно-культурні права забезпечуються для обох народів;
- 6) аграрна реформа в Україні буде здійснюватися конституційно;
- 7) укладається військова конвенція;
- 8) угода залишається таємною і не може бути опублікована без згоди обох сторін, вступає в силу негайно з часу підписання¹.

Цей договір (угода), як таємний документ, так і не був ратифікований, але "працював". Однак у зв'язку з його реалізацією та іншими факторами простежувались й значні прорахунки С.Петлюри як політичного, так і контролюючого характеру, які також було б неправильно замовчувати.

Польща надавала Україні право на незалежність, але за це Петлюра їй віддавав Східну Галиччину, Західну Волинь, Холмщину, Підлішшя, Полісся тощо, із загальною територією понад 100 тис.кв.м. і населенням близько 10 млн. чоловік. Воєнними діями мало керувати лише польське командування. Економічне життя підпорядковувалось Польщі. Також мала бути спільна валюта, залізниці підпадали під польське управління. Український уряд зобов'язувався постачати польській армії продукти харчування, коней, волів і тому подібне¹. (Чи не забагато цього? - ВК). Доктор історії Ісидор Нагаєвський підкреслював, що "краще було б, якби тієї угоди зовсім не було"².

Чи не спостерігається деяка аналогія взаємодії українського керівництва і російського царизму у 1654 р. з їх "Березневими статтями", "паритетами" принципів стосовно України і Росії, а також з діями гетьмана Павла Скоропадського у 1918 році? Де у першому випадку, завдяки договору «Березневих статей», Росія, а не Україна, добилась переваг. «Малоросія» стала складовою Російської імперії. У другому-німці отримали право на вивезення з України 75 млн.пуд. хліба, ВРХ (11 млн.пуд. у живій вазі, руди) тощо.³ І якими засобами це право здійснювалось (масові репресії та знущання над українським населенням), тобто Україною фактично управляло німецьке командування.⁴

Стосовно поляків необхідно зауважити, що й вони поступали не найкраще. Починаючи свій наступ на територію України 25 серпня 1920 р., вони стали повністю ігнорувати своїми обов'язками, як передбачалося в угоді. Не захотіли залишатись на лінії р. Збруч, про яку велась мова. Як зазначав петлюрівський генерал Ю.Тютюник, "посунулися" на Поділля до Нової Ушиці, Меджибожа і далі⁵. У перших числах травня (6-7). 1920 р. польські війська були вже у Києві. На окупованій території вони упроваджували свої "порядки". За неповними підрахунками петлюрівського уряду вони вивезли з України лише залізничного спорядження вартістю на суму 45,2 млрд. польських марок. Усі 36 підприємств м.Дунаївці (Проскурова) поляки повністю очистили. З м.Славути до Польщі було вивезено два промислових підприємства [6]. Вінниччині поляками нанесено збитків на суму 16 млн.крб (у довоєнній валюті) і 407,6 тис. польськими марками [7]. Генерал-хорунжий Ю.Тютюник з цього приводу відзначав: «Польські демократи не мали підстав нарікати на Ю.Пілсудського, бо він виявив неабиякі господарські здібності. Потяг за потягом «пихтів» з України до Польщі, вивозячи цукор, борошно, збіжжя, худобу, коней та інше»⁵.

У селах поляки розпочинали своє «хазяйнування» з відновлення поміщицького землеволодіння, яке вони мали на території України у дореволюційні і революційні часи. За допомогою зброї вони відбирали реманент, збирали податки за попередні роки.

Польська армія забезпечувалась продуктами, кіньми, волами за рахунок українського населення. Так, наприклад, в с.Копачівка Летичівського повіту поляки відібрали 60 голів ВРХ, 50 свиней і не заплатили ні копійки⁶. Просуваючись через с.Рожни, вони «замовили» 200 свиней, 350 пуд хліба, 20 дівчат⁸. В с.Родзовілівка (Житомирська губ.) легіонери відібрали 21 коня, 8 свиней, 350 пуд.муки; в с.Войтковщина вони вимагали 40 коней, 12 свиней і 500 пуд.муки⁹.

Не було також і меж знуцання з боку поляків стосовно українського населення. Перед тим як залишити, наприклад, с.Нова Гребля вони запалили його з усіх боків. В результаті з 277 дворів залишилося лише 10. Чоловіків прив'язували до палаючих будівель. Дівчат і жінок, вчинивши над ними глумлення, зачинили в церкві і також спалили⁸. У Дрогобицькому повіті селянина Івана Біласа побили нагайкою, рани засипали сіллю, і знуцались до тих пір, доки він не помер. Іншому порізали п'яти, а в одну забили цвях. Карали й штучним заморожуванням. Хіба це не прояв жорстокості й садизму, коли у тому ж Дрогобицькому повіті поляки, зігнавши малих дітей у церкву, зачинили і запалили її! Звичайно, діти, рятуючись від диму й вогню, стали вистрибувати з дзвіниці на землю, а легіонери їх розстрілювали, мов горобців, отримуючи від цього задоволення¹⁰.

Необхідно зазначити, що жертвами подій 1920 р., за неповними даними, стало понад 500 тис.дітей, з них убитими у Київській губернії - 17 тис., Луцькій -12 тис., Подільській -9 тис. тощо.¹¹.

За невиконання польських «замовлень» палали українські села, знищувались люди. В районі Могилів-Подільського поляки знищили 6 сіл і 400 будинків, в Рівному розстріляли близько 3 тис.чоловік. а в Шепетівці вішали в день по 30 чоловік⁶.

Польським режимом проводилось також «ополячення» українського населення. Створювались спеціальні загони, які «викорінювали» все українське. У Кременці українські і російські адміністрації були замінені на польські. Всі українські школи зачинялись. На Волині, де мешкало лише 4 % корінного польського населення, було переведено 379 українських шкіл (14360 учнів) на польську мову викладання⁶.

Виникає риторичне запитання: чи потрібна була така свобода і незалежність українському народові? У своїх мемуарах Ю.Тютюнник (як би ми до нього не ставились - ВК) , мабуть, мав рацію, коли писав: «Знав чи не знав Петлюра про те, що діялось поляками на українській землі, але й пальцем об палець не вдарив, щоб запобігти цьому. Він жив собі у Варшаві, де йому віддавались почесні як голові чужої держави, який вимальовував рожеві перспективи нового союзу двох народів»⁵.

Ось така ціна була сплачена за ту угоду і «допомогу», про яку так піклувався С.Петлюра, можливо, й не думаючи, що все так станеться. Але як політик, керівник УНР, він, мабуть, повинен був це передбачити.

Польський історик Тадеуш Валіхновський справедливо відзначав, що війна поляків з Росією (зокрема з Україною) мала односторонній характер. Вона віддзеркалювала інтереси лише панівних верств Польщі, які намагались зробити Україну її окремим воеводством¹². Все це разом призвело до втрати віри українського народу у «щирість» поляків стосовно національної боротьби за свою незалежність, суверенітет.

Безумовно, у такій ситуації більшовики України і Росії не залишились осторонь. Вони швидко зреагували на ті події, що відбувались, і вирішили запобігти просуванню поляків далі у глиб України і Росії. Про що й відверто говорилось, наприклад, у наказі голови Реввійськради Російської Федерації (№ 210 за 8 7травня 1920 р.) бійцям Західного фронту: «Червоний Київ у кігтях польських насильників. Робітникам, селянам України загрожують кріпосний гніт, іноземне рабство. Це передбачається і всій Росії... Наказую використати всі заходи, щоб запобігти цьому...»¹³. І яку б позицію сьогодні політичні ідеологи України й Росії не обирали, але на той час більшовики зі своїм завданням впорались. Заради справедливості треба зазначити такий факт: після розгрому військ Денікіна на відбудову зруйнованого господарства України Росія(початок березня)

надіслала 3275 млн.крб.¹⁴. Грошова підтримка надходила і надалі. А які «послуги» запропонували поляки - нам також відомо.

Що ж протиставили більшовики більш як 700 тис.польському війську? ⁶. Які були задіяні механізми, щоб нанести контрудар і звільнити Україну від так званих «помічників»? Більшовики, взявши ініціативу в свої руки, спрямували її на мобілізацію ресурсів для Західного і Південно-Західного фронтів, що були створені для боротьби з поляками, пізніше й з Врангелем. У першу чергу, ЦК РКП(б), Радою Праці і Оборони був оголошений воєнний стан у 20 губерніях Росії¹⁵. Перекидалися військові підрозділи з інших регіонів країни, зокрема, з Кавказу була перекинута кінна армія С.Будьонного, з Сибіру - 4-а, 21-а, 27-а стрілецькі, 10-а кавалерійська дивізії, 86-а бригада 29-ї стрілецької дивізії та інші, які були поповнені до штатного розкладу партизанами, що раніше вели боротьбу з колчаківщиною. Так, в Омську в ряди 27-ї дивізії увійшло 642 чоловіки, в 51-у - два полки тощо ¹⁶.

Розглядаючи, зокрема, проблему участі сибіряків* у визволенні України від польських військ, необхідно першочергово відзначити, що територія Сибіру не підпала під воєнний стан, який був запроваджений керівництвом Росії. Але це не означало, що вона була відірвана від тих подій, які відбувалися на заході в Україні. (Мабуть, інтернаціональний поклик не дозволив сибірякам цього зробити -ВК).

Що ж являв собою Сибір у 1920р.? Історичні факти свідчать, що його стан був не кращим, ніж в Україні. Відомо, що у свій час (1918-1919 рр.) Сибір був плацдармом для іноземних держав і військ під командуванням царського адмірала О.Колчака у боротьбі з більшовиками та радянською владою. Як наслідок цього, майже повністю була зруйнована економіка Сибіру. Відчувалась нестача сировини, палива. У важкому стані був транспорт, різко знизилась продуктивність праці на заводах, шахтах та інших підприємствах. Порівнюючи з 1917 р., наприклад, у Черембасі вона упала на 6 %, Кузбасі - на 17 %. Так, місячна продуктивність праці шахтарів Кузбасу у першому півріччі 1917 р. складала 978 пуд., а за відповідний термін 1919 р. - лише 729 пуд. вугілля ¹⁷. Вісім заводів з виготовлення скла в Омську до війни давали 60 тис.пуд.продукції, наприкінці 1919 р. - 26 тис. П'ять фабрик з виготовлення сірників у 1917 р. виготовляли 204 тис.ящиків продукції, а у 1918-1919 рр. - 7 тисяч ¹⁸. Найпотужніший металообробний завод Алтаю «Механік» у довоєнний час виготовляв до 120 тис.пуд. чавуну і міді, на початку 1920 р. - лише - 11,2 тисячі. Із 1208 маслозаводів, які працювали у 1911 р., наприкінці 1920 - початку 1921 рр. залишилось лише 400 ¹⁹. Було зруйновано 56 тис.селянських господарств. ¹⁸. Так, колчаківцями у 68 повітах Єнісейської губернії було спалено 12 тис. селянських дворів, відібрано 1.5 млн.пуд.хліба, 13 тис.коней, 20 тис.ВРХ, замучено і розстріляно біля 10 тис.чоловік ²⁰.

Крім того, взимку 1919-1920 рр. Сибір охопила епідемія тифу. Тільки у Новомиколаєвську (Новосибірську) було підібрано 62 тис.мерців ¹⁷. Продовжувалась боротьба з різними заколотниками, які були «розсіпані» по сибірській тайзі і робили напади на населені пункти. Під керівництвом колчаківського полковника Казаранді діяли окремі озброєні групи в іркутській губернії, правого есера Плотникова - на Алтаї тощо ²¹. До речі, така губернія як Иркутська в 1920 р. взагалі була прифронтовою смугою у боротьбі із залишками військ Колчака (семенівцями, капелівцями та ін.) що відступали на схід Росії ²². Це далеко неповна характеристика стану Сибіру у 1920 році.

Але незважаючи на такі складні умови, сибіряки також активно брали участь у боротьбі з поляками та їх співучасниками. Керівну, організаційну роль у цій справі відігравали Сибірське бюро ЦК РКП(б), як уповноважений орган ЦК РКП(б), Сибревком, військкомати тощо. У зв'язку з тим, що головним завданням у червневі дні 1920 р. було

* Щоб у читача не склалося враження, що лише завдяки сибірякам звільнялась Україна від поляків, а й після врангелівців, ми застерігаємо, що у цій проблемі йдеться про відповідний вклад сибіряків у загальну боротьбу, яку вели Україна і Росія - ВК.

проведення кампанії призову в армію чоловіків 1901 р. народження*, то вони та підлеглі їм органи працювали на його виконання. При цьому застосовувались різнобічні заходи мобілізаційного характеру, починаючи з агітації і закінчуючи відправленням на місце. Проводились мітинги, зібрання, випускались звернення, відозви, створювались «комітети сприяння фронту», залучались популярні партизанські ватажки тощо. У багатьох зверненнях йшлося про події на заході, зокрема, в Україні. Так, наприклад, у відозві Ю.Мамонтова, відомого керівника партизанського руху на Алтаї (за 25 травня 1920 р.), до своїх однополчан-партизан мова йшла про те, що «польські пани захопили Україну, важливий центр Київ, відбирають землю, працю трудового народу, повертають їх поміщикам, генерал Пилсудський робить там все те, що у минулому році чинив у них Колчак». Наприкінці відозви командуєчий 40 тис. партизанського формування (у минулому) закликав своїх товаришів знову взятись за зброю²⁴. У такому ж руслі мова йшла у зверненні до населення Сибіру політико-просвітницького управління Західно-сибірського військового округу: «Польські пани за своєю жорстокістю перевершили всіх варварів, вони спалили Бориспіль, зруйнували Володимирський собор, водогін, товарну станцію, залишили без даху, їжі, води сотні тисяч жінок, дітей... Ідіть на допомогу полкам Червоної Армії»²⁵. І таких відозв, звернень було чимало. Крім того, для роботи на місця відправлялись представники партійних і радянських органів. Як наслідок клопіткої роботи біля 80 % новобранців прибули на збірні пункти. З них біля 24 тис. були відправлені на Західний і Південно-Західний фронти (Див.табл.1).

Таблиця 1

Зведення про відправлення новобранців Сибіру на фронти
у червні-липні 1920 року²³

№№ п/п	Найменування військово-облікових спеціальностей	Кількість новобранців, відправлених на фронти		
		Західний	Південно- Західний	Всього
1.	Піхотинці	19000	2000	21000
2.	Кавалеристи	700	-	700
3.	Артилеристи	300	800	1100
4.	Сапери	485	-	485
5.	Кулеметники	400	-	400
6.	Телефоністи	200	-	200
	Разом	21085	2800	23885

Навіть скупі дані таблиці характеризують стан того чи іншого фронту і його потреби. Наприклад, Західний фронт лише до 1 липня 1920 р. недорахувався біля 50 тис.чоловік особового складу²⁶. Але мобілізаційний процес у Сибіру на цьому не закінчився. Резерви для фронту готувались і надалі.

Сибірське бюро ЦК РКП(б), не чекаючи вказівок з центру, розгорнуло роботу з відправлення на фронт комуністів. Воно оголосило про добровільну мобілізацію 1 тис.чоловік²⁷. Активність комуністів була очевидною. Омський губком партії у звіті до Сиббюро відзначав, що підготовка і відправлення комуністів та тим, хто їм співчуває проходить з великим піднесенням, всіх бажаючих відправити неможливо. Омська організація особисто спорядила понад 300 комуністів²⁸. В цілому, в травні-червні 1920 р. замість 1 тис.комуністів з Сибіру на фронт було відправлено понад 3 тис.²⁹. Там вони

* Призов чоловіків до лав Червоної Армії, котрі народилися у 1901 р., був оголошений Радою Праці і Оборони ще 5 березня 1920 р. На Сибір він поширювався з червня 1920 року.

використовувались як виховна (агітатори, політінформатори, політкерівники), так і як репресивна сила.

Як відомо, на фронті, крім бойових труднощів, додаються й побутові, що нерідко провокують непередбачені наслідки (дизертирство, втечу з поля бою) тощо. А цих ускладнень на фронті було чимало. Про стан справ, зокрема, на Західному фронті говорять наступні факти: «У більшості випадків обмундирування у бійців надзвичайно погане, немає білизни, одягу, зношене взуття. Вони самі часто-густо бувають голодні. Були випадки, коли бійці не отримували хліба тижнями, їли лише картоплю і яблука»³⁰. Безумовно, у полках виникали незадоволення. В таких умовах воювати дуже важко. Тому для попередження можливих деморалізацій, непокори, у війська фронту надсилались відповідні вказівки, циркуляри. Зокрема, політвідділ 29-ї стрілецької дивізії циркуляром для комісарів приписував, щоб «всі комуністи контролювали відповідну кількість безпартійних...за всякий прояв незадоволення суворо карати»³¹. (Сумно, але це гірка правда - ВК).

У зв'язку з тим, що першочерговим завданням у ті воєнні дні була мобілізація людських ресурсів на фронт, то партійні і радянські органи Сибіру спрямовували свої дії на формування окремих добровольчих військових підрозділів: рот, батальйонів, бригад тощо, використовуючи для цього підготовчі перевірені заходи. Наприклад, під час формування 1-ї окремої добровольчої бригади лише за період з 17 травня до 10 червня 1920 р. у профспілках Омську було проведено 168 зборів, конференцій. Подібні заходи проводились і в інших місцях Сибіру³². В результаті цього 1-а добровольча Західно-сибірська бригада, у кількості понад 8 тис. чоловік була зформована (50 % - комуністи) і 19 липня 1920 р. під командуванням Ю.М.Мамонтова була відправлена на захід, поповнивши ряди 27-ї Омської стрілецької дивізії³³. Ще раніше, 28 травня, Західно-Сибірським та Східно-Сибірським військовими округами на боротьбу з поляками були відправлені бригада внутрішньої охорони, окремий стрілецький батальйон із 500 чоловік, важкий артилерійський дивізіон³⁴, а також - 30 лікарів, 100 молодших медпрацівників, біля 300 офіцерів-колчаківців (у минулому), які згодні воювати з поляками³⁵.

У червні-серпні 1920 р., в період найбільшої напруги на польському фронті з Сибіру було відправлено понад 70 тис. чоловік³⁶.

Крім відправлення людських ресурсів для фронту, у Сибіру також проводились заходи, спрямовані на збір продуктів харчування, одягу, коштів тощо. Так, наприклад, службовці Іркутського транспортно-мобілізаційного і кустарно-кооперативного відділів Раднаргоспу на зборах вирішили:

- 1) збільшити робочий день на годину;
 - 2) зробити добровільні пожертвування для Західного фронту;
 - 3) провести обов'язкові 2 % відрахування з місячного заробітку³⁷.
- Повсюди у Сибіру організовувались «тижні» на користь фронту: «тиждень фронту і тилу», «тиждень сприяння», «тиждень допомоги Західному і Південно-Західному фронтам», які у свою чергу, приносили позитивні результати. Наприклад, Томський губком партії у червні зібрав у місті і деяких повітах 1,5 млн.крб. продукти харчування (900 пуд.муки, 40 пуд.сухарів, 6 пуд.цукру, 15859 штук курячих яєць, 265 комплектів білизни, 225 пар рукавиць, 392 рушники та багато ін.)³⁸. Ефективно організовував «тиждень допомоги» Іркутський губком партії. З 4 до 11 липня у місті і повітах проводились мітинги, збори, бесіди тощо. Все це у комплексі давало хороші наслідки. В липні-серпні від іркутян надійшло понад 8 млн.крб. і багато предметів вжитку (Див.табл.2).

Таблиця 2

Звіт про надходження коштів, продовольства та предметів вжитку з Іркутської губернії за липень-серпень 1920 року³⁹

№№ п/п	Назва надходжень	Липень	Серпень	Всього
	Продовольство			

1.	Мука	600 пуд.	790 пуд.	1390 пуд.
2.	Жито (зерно)	58 пуд.	42 пуд.	100 пуд.
3.	Цукор	68 пуд.	102,2 пуд.	170,2 пуд.
4.	Сухарі	100 пуд.	34,07 пуд.	132,07 пуд.
5.	Чай	1 пуд.	1.3 пуд.	2,3 пуд.
6.	Крупи	19.5 пуд.	38,2 пуд.	57,7 пуд.
7.	Яйця курячі	1489шт.	3362 шт.	4851 шт.
8.	Картопля	34,1 пуд.	-	34,1 пуд.
9.	Білизна	160шт.	128	288шт.
10.	Мило	14,1 пуд.	19 пуд.	33,1 пуд.
11.	Поштовий папір	1317арк.	26153арк.	27470 арк.
12.	Шкіра	-	89шт.	89шт.
	Гроші (в млн.крб.)	3,68	5.7	8.75

Якутський губком партії у зв'язку з труднощами транспортування продуктів, предметів (у той час доставка до найближчої залізниці досягла 3 міс.) надав допомогу лише коштами у сумі 44 тис.крб.⁴⁰

Безумовно, це далеко не повний перелік тих заходів, що проводились сибіряками на користь фронтам, Україні, але й це дає право констатувати про їх вагомую роботу і ставлення до біди, горя, які приносять чужинці.

Завершуючи висвітлення проблеми участі сибіряків (росіян) у боротьбі з польськими військами, необхідно зазначити, що у лавах Червоної Армії, крім них, пліч-о-пліч воювали військові формування, у яких переважною кількістю були лише українці, це: 41-а, 44-а, 45-а, 58-а, 60-а стрілецькі дивізії, 8-а кавалерійська дивізія Червоних козаків, партизанські загони тощо⁶. Крім того, понад 4 тис. комуністів України вели боротьбу з поляками та петлюрівцями³. Це ще раз свідчить про те, що не все населення України погоджувалось з політикою керівництва УНР на чолі з С.Петлюрою, що й було вагомою причиною проблематичності в українському національно-визвольному процесі. Стосовно поляків необхідно також зауважити, що вони й надалі показали свою «щирю прихильність» до УНР. Визнаючи радянський уряд як Росії, так і України, польське керівництво таємно провело переговори з ними, що завершилися прелімінарним договором (перемир'ям) 12 жовтня 1920 р. У березні 1921 р. в Ризі мирний договір був підписаний остаточно. Це є фактом того, що Польща визнала лише Російську Федерацію та Українську Радянську Соціалістичну Республіку. У свою чергу, уряд УНР втратив своє право легального існування в Польщі. Надалі це дало неабияку можливість радянському керівництву України, Росії зосередити свої зусилля на боротьбі з врангелівськими військами і відбудови зруйнованого господарства.

Незважаючи на задуми керівництва Росії стосовно зовнішньої політики, Сибір старався допомогти Україні.

Таким чином, необхідно звернути увагу на той факт, що керівництво Української Народної Республіки провело відповідну роботу у пошуках шляхів до національного визволення українського народу від радянської влади, російського протекторату, комуністичної ідеї «світової революції», але, на жаль, результативність була недостатньою. Необхідно, щоб переважна більшість населення України розуміла і бажала цього. Суперечність у діях, яка виникла між прихильниками С.Петлюри, поляками з

більшістю корінного українського етносу, не могла захочувати останнього до рішучих дій на підтримку керівництва УНР. В результаті ініціатива була перехоплена політичними силами комуністичного спрямування.

Крім того, неправильним було б не дати у деякій мірі і негативну оцінку за ті дії «перегини», які допускало російське керівництво і його ВЧК під час встановлення радянської влади, в тому числі і в Україні, де також загинуло чимало невинних українських громадян, про щой свідчить історик С.І.Мельгунов⁴².

Таким був шлях процесу державотворення в Україні у ті далекі часи, він закарбований в історії.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Полонська-Василенко Н. Історія України. Т.2. (Репринтне видання). - Мюнхен, 1972-1976; Київ:Либідь. 1992.-606с.; 2. Нагаєвський І. Історія української держави двадцятого століття. - Рим, 1989.-413с.; 3. Історія України ХХ століття. Кн.2 /Мельник Л.Г., Верстюк В.Ф., Демченко М.В. та ін.-Київ: Либідь, 1992.-464 с.; 4. Революция на Украине : По мемуарах белых /Сост.Алексеев С.А. Репринтное издание.-М.,Ленинград. 1930.-435 с.; 5. Тютюнник Ю. З поляками проти України. / Репринтне видання./- Київ: Держвидав України, 1924.-101 с.; 6. Українська РСР в період громадянської війни 1917-1920 рр. Т.3. /Колісник М.К., Компанієць І.І., Куліченко М.І. та ін.-Київ: Політвидав України, 1970.-464 с.; 7. Державний архів Вінницької обл.Ф.р-925, оп.6,спр.121, арк.1.; 8. Руднев В. Крах білопольської окупації на Україні в 1920 р.-Київ: Політвидав, 1941.-230с.; 9. Центральний державний архів вищих органів влади України /Надалі ЦДАВОВ України.Ф.2, оп.1. спр.-638. арк.4.; 10. Вісті Всеукраїнського Центрального виконавчого комітету Рад робітничо-селянських, червоноармійських депутатів. Харківський губвиконком.-1920, 25 серпня,2 вересня.; 11. ЦДАВО України.Ф1, оп.2, спр.331, арк.2.; 12. Правда.-1988, 11 ноября.; 13. Російський воєнно-історичний архів /Надалі РВІА/ Ф.1334, оп.1, спр. 39, арк.35; 14. Чирко В.А. Коммунистическая партия - организатор братского сотрудничества народов Украины й России в 1919-1922 гг.-М., 1967.-383с.; 15. Из истории гражданской войны в СССР. Сб.док-в. Т.3. /Под ред.Белова Г.А., Бутенко А.Ф., Гаврилова Б.А. - М.:Советская Россия, 1961.-876с.; 16. РВІА.Ф.1334. оп.1. спр.99. арк.42.; 17. Кадейкин В.А. Сибирь непокоренная.-- Кемерово: Обл.кн.изд-во,1968.-876 с.; 18. Жданов М.И. Деятельность Омской партийной организации по восстановлению промышленности в 1919-1920 гг. / Из истории партийной организации Западной Сибири.-Омск: Обл.кн.изд-во, 1967.-171-180 с.; 19. Очерки истории партийной организации Тюменской области.-Свердловск:Средне-Уральское кн.изд-во, 1965.-348с.; 20. Очерки истории Хакасии советского периода 1917-1961.-Абакан: Хак.кн.изд-во.1962.-205 с.; 21. Державний архів Красноярського краю. Ф.р-53, оп.1. спр.156. арк.29,30; 22. Директивы командования фронтов Красной Армии 1917-1922 гг. Сб.док-в. Т.3. / Под общ.ред. Азовцева Н.Н., Дмитрова П.Н., Кевдина П.М. й др..-М.:Воениздат, 1974.-766с.; 23. РВІА.Ф.16, оп.3, спр.524. арк.230; 24. РВІА. Ф.16, оп.3. спр.27. арк.126; 25. Державний архів Омської обл. /Надалі ДАОО/. Ф.105, оп.1. спр.13, арк.161; 26. РВІА. Ф.104, оп.4, спр.718. арк.39,40; 27. Советская Сибирь.-1920,14 мая; 28. Юрасов Н.К. Омск.-Омск: Зап.-Сиб.кн.изд-во. Омск.отд., 1972.-312с; 29. Вопросы истории Сибири.-Томск: Изд-во Томск.ун-та, 1970. вып.5.-175с; 30. РВІА. Ф.104. оп.4, спр.2418, арк.43; 31. Там же, Ф.1334,оп.1, спр.99., арк.42; 32. ДАОО. Ф.1305,оп.1,спр.15,арк.31; 33. РВІА. Ф.16, оп.13. спр.50. арк.290; Ф.6, оп.4, спр. 523, арк.7; 34. Там же, Ф.16. оп.3, спр.27, арк.15; 35. Там же, Ф.4. оп.8,спр.189, арк.63,120. 124, 124 «а»; 36. Там же, Ф.16, оп.3,спр.140, арк.7-10; 37. Молоков Й.Е. Мобилизация ресурсов Сибири на разгром интервентов и белогвардейцев в 1920 г. //Военно-исторический журнал.-1979.-№ 10.-С.78-81; 38. Красноярский рабочий.-1920, 3 августа; 39. Російський центр збереження документів новітньої історії.Ф.17, оп.12, спр.198, арк.138; 40. Там же, спр.738, арк.7.8,58.41. РВІА.Ф.1324, оп.2., спр.1206, арк.159-180; 42. Мельгунов С.П. Красный террор в России 1918-1923 гг.-М.:Сп.«РУССО», 1990-207с.

С.Л. Сергійчук

ІЗ ІСТОРІЇ РЕВОЛЮЦІЙНИХ ТРИБУНАЛІВ В УКРАЇНІ

Розбудова української державності на засадах правової держави тісно пов'язана з становленням нової судової системи. Нині в Україні розпочалась судово-правова реформа, яка передбачає створення дієвого механізму захисту прав людини на демократичних засадах.

Суспільно-політичні процеси, що відбуваються в Україні, пов'язані із становленням та реформуванням однієї з гілок державної влади - судової влади. Значні труднощі у проведенні судово-правової реформи в нашій державі викликані цілою низкою